

ФАКТОР, ЯКИЙ УТВОРЮЄ ОБЛІКОВУ НАУКУ

На питання чи усвідомлюють бухгалтери які речі, явища або процеси утворюють систему обліку, з великою ймовірністю отримаємо відповідь – подвійний запис. Але чи дійсно подвійний запис лежить в основі системи обліку і теорії науки?

Для виявлення цього питання поставимо риторичне запитання, а які об'єктивні економічні закони примушують бізнес організувати облікову систему? Зрозуміло, що сакраментальну фразу про її утворення на вимогу закону держави про «бухгалтерський облік і фінансову звітність» взагалі не можна сприйняти як гідну науковця, оскільки тут же виникає нове питання, а чим держава аргументує створення облікової системи на кожному підприємстві, організації та установі? Відповідь не така проста, як здається на перший погляд. Справа у тому, що у відповіді бухгалтерів закладено підміну понять, коли ми вимагаємо наукового розкриття об'єктивної субстанції, яка лежить в основі системи обліку, а нам замість субстанції пропонують юридичний акт, суб'єктивно створений людьми за суспільною домовленістю між державою і бізнесом щодо створення облікової служби.

Юридичним актом держави визначено основну функцію облікової служби, яка полягає в метрологічному (вимірювальному) процесі фактів фінансово – господарської діяльності та отриманні стандартної інформації для заміру фінансового стану підприємства з меркантильною метою держави задовольнити свої інтереси щодо стягнення податків. При цьому держава регламентує ведення записів у документації, відображення методом подвійного запису фактів за допомогою стандартного плану рахунків і звітності для визначення фінансового стану підприємства. Такий порядок звужує поле діяльності облікових працівників до простого фіксування залишків та оборотів на рахунках і перенесення залишків у форми фінансової звітності.

Самим дивним у такому порядку регламентації облікового процесу є його освячення науковим співтовариством, яке консервує облікове знання на рівні ремесла, хоча багато з представників співтовариства усвідомлюють абсурдність положення, коли недорозвинуте облікове знання видають за науку, чим принижують високе поняття науки взагалі та облікової зокрема.

Зосередження уваги бухгалтерів на процедурі відображення фактів господарської діяльності методом подвійного запису на рахунках обліку перешкоджає їм розширити горизонт мислення і переключитися на важливі проблеми вимірювання тих явищ і процесів, які відбуваються у внутрішньому і зовнішньому середовищах та впливають на фінансові результати підприємства.

Зосередження бухгалтерів на одному елементі подвійного запису відображення фактів стало причиною їх заблудження відносно сутності обліку.

Теорія пізнання завжди спрямована на певну сторону реально існуючої субстанції (матерії) – первинної і загальної основи усього існуючого, вона має властивість самоорганізації і видозмін у просторі й часі та трансформації з одного

стану в іншій. Субстанція може проявляти себе у трьох формах – як речовина, енергія та інформація і, у той же час, вона становить цілісність та єдність реального світу.

Субстанція (усе різноманіття матеріальних, енергетичних та інформаційних ресурсів, що використовує бізнес) служить основою пізнання світу економічної реальності та виникнення й розвитку різних наук, але якщо науки про природу детерміновані об'єктивними законами, то суспільні – рівнем економічної свідомості та економічного розвитку, де природа відіграє роль фону, на якому розгортаються драматичні події соціально – економічного характеру внаслідок активних дій людей у процесі виробництва.

Наука про облік вивчає інформацію, як одну із форм матерії, тому її логічно віднести до інформаційних наук роблячи акцент на базовій субстанції і вимірюючи кількісні параметри об'єктів спостереження, при цьому методи обробки даних (у тому числі подвійний запис) підпорядковують процесу отримання інформації у всьому їх різноманітті. Подвійний запис являє собою засіб обробки даних, тому він не може бути сутністю науки, як це намагаються доводити бухгалтери!

Навіть непосвячені у таємниці обліку розуміють, що для успішного ведення бізнесу найважливішим елементом роботи менеджерів, які відповідають за фінансові результати конкретних бізнес – процесів, є достатній обсяг інформаційних ресурсів, як фактор управління і виробництва, а не подвійний запис. Для менеджменту важливим є продукт обліку – інформація, яку повинна давати облікова служба, а яким чином ця служба отримує інформацію їх не цікавить. Облік є слугою менеджменту!

Система обліку повинна працювати на результат, який виступає у ролі фактора, що створює систему. Результатом роботи облікової служби за всіма канонами справжньої науки завжди була, є і буде інформація. На жаль, поняття «інформація» у лексиконі бухгалтерів з'явилося лише у середині 70–х років ХХ ст., хоча сутність інформації уперше розкрита Н.Вінером ще у 1948 р.

Необізнаність бухгалтерів із сутністю інформації закономірно породила міф про те, що центральною проблемою обліку є визначення кореспонденції рахунків і складання звітності, що з наукової точки зору є абсурдним твердженням, оскільки методів обробки даних й отримання інформації може бути безліч, а не лише один подвійний запис.

Не вина, а біда бухгалтерів полягала в тому, що вони не зрозуміли до кінця своєї ролі у генеруванні інформації для бізнесу і за середньовічною традицією всю енергію спрямовували на пошуки формального пояснення методів визначення фінансового результату у звітній формі під назвою «баланс». Проте, відомо, що констатацію отримання прибутків чи збитків не можна уважати єдиною метою обліку, оскільки важливо мати інформацію не тільки про фінансовий стан, а й про явища і процеси господарської діяльності і фактори, які зумовили фінансові результати.

На підприємстві відбуваються паралельно і одночасно два види діяльності:

- фінансова, яка відображає грошовий (фінансовий) зріз ведення бізнесу, коли факти фіксуються у фінансовому обліку (бухгалтери вперто називають його бухгалтерським), виключно у грошовому вимірі, що розмиває загальне поняття

«облік» і вносять плутанину у визначення критерію, за яким виділяють окремі види обліку;

- господарська, яка пов'язана з виконанням поточної роботи різних бізнес – процесів, що вимагає контролю з боку управлінського персоналу за раціональним витрачанням факторів виробництва, формуванням собівартості окремих видів продукції, рентабельності тощо.

Відсутність належної системи обліку господарської діяльності унеможливорює надійний контроль ресурсів і процесів створення готового продукту виробництва і його збуту на ринку. В обліковій науці склалася ситуація, коли дослідження проблем вимірювання фактів господарської діяльності здійснюються однобоко в одній підсистемі фінансового обліку.

Практика свідчить про те, що фінансовий облік здійснюють усі без виключення підприємства, організації та установи, як це передбачено законом, а господарський облік (управлінський або його окремі елементи) – не більше 10%, а стратегічний – близько 1%.

Інформація, як системоутворюючий фактор, об'єднує усі види обліку в єдине ціле, у якому кожний з видів утворює підсистему зі своїми специфічними завданнями, функціями і методами збору даних та їх перетворенням на інформаційні ресурси для цільових користувачів.

Сукупність підсистем утворюють облікову систему, яка становить собою не просту суму підсистем, а створює додатковий ефект за рахунок самоорганізації, який називають синергетичним, що створює нову якість системи на основі розширення обсягу інформаційних ресурсів та їх використання працівниками системи управління.

Цілісна система обліку має завершену структуру, в якій підсистеми є інваріантами системи із стійкими зв'язками і відношеннями, кожний з яких готує оригінальну інформацію для певного кола користувачів:

- інваріант 1. Фінансова підсистема загальної системи обліку готує інформацію, яка призначена для управління фінансовими ресурсами підприємства. Інформацію організовують за законом про облік і правилами подвійного запису у звичні для бухгалтерів форми;

- інваріант 2. Операційний (управлінський) облік, який призначений давати інформацію для менеджерів нижчого рівня управління з метою контролю виконання календарних (щоденних) планів та операцій господарської діяльності підприємства. Мета – контроль ресурсів, бізнес – процесів та технологічних операцій;

- інваріант 3. Стратегічний (прогнозний) облік, який призначений готувати інформацію для вищого рівня менеджменту про тенденції розвитку підприємства і коригування його фінансової і господарської діяльності під впливом збурення внутрішнього і зовнішнього середовищ. Стратегію розробляють на перспективу від 3 до 10 років. Мета – адаптація до змін середовища на основі стратегічного планування, обліку та аналізу.

Спільним ядром, який об'єднує усі інваріанти у загальну систему обліку є системоутворюючий фактор – інформація, як продукт для управління бізнесом та його адаптації до постійних змін в економічній сфері.